

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ГРИЦІВ НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 351.9(477)

**ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ
ЗА НОТАРІАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

доктор юридичних наук, доцент

Чижмарь Катерина Іванівна,

Інститут права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України,
директор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Дрозд Олексій Юрійович,

Національна академія внутрішніх справ,
т.в.о. завідувача докторантури та аспірантури

кандидат юридичних наук

Нікітін Володимир Вікторович,

Міністерство юстиції України,
заступник начальника управління –
начальник відділу розгляду звернень у сферах державної реєстрації

Захист відбудеться «___» _____ 2018 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

Автореферат розісланий «___» _____ 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Стабільний і прогресивний розвиток нашої держави, зміцнення її позицій на світовій арені здебільшого залежать від належного функціонування правоохоронної системи, чільне місце в якій на сьогодні належить нотаріату – одному з важливих інститутів захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Водночас активні процеси євроінтеграції, які зумовили реформування більшості складових вітчизняної правоохоронної системи та приведення їх у відповідність до загальноєвропейських міжнародних стандартів, не оминули й інститут нотаріату, який нині по праву вважають основним превентивним позасудовим органом безспірної цивільної юрисдикції.

Нотаріат є особливим правозахисним інститутом, що покликаний здійснювати захист інтересів особи, суспільства та держави шляхом посвідчення прав і фактів, які мають юридичне значення, а також учинення інших юридичних дій з метою надання їм юридичної вірогідності. Нотаріат створює передумови для розвитку ринкової економіки; забезпечує ефективний цивільний обіг у країні; гарантує захист майнових прав і законних інтересів його учасників; зміцнює інститут приватної власності тощо. Такий функціональний спектр нотаріату як гаранта забезпечення найбільш важливих прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері цивільного обігу особливого значення набуває в умовах проведення докорінних соціально-економічних реформ і прискорення темпів економічного розвитку нашої країни. У зазначених умовах нотаріат фактично здійснює делеговану йому державою функцію контролю у сфері цивільно-правових відносин, забезпечуючи баланс приватних, суспільних і державних інтересів.

Здійснюючи низку контрольних повноважень, зазначений публічно-правовий інститут власне й сам є безпосереднім об'єктом державного регулювання, невід'ємною складовою якого традиційно вважають контроль. Без організації та здійснення контролю складно уявити ефективно й злагоджене функціонування нотаріальної системи. Він дає змогу забезпечувати своєчасне та якісне виконання нотаріусами покладених на них повноважень; попереджувати, виявляти й припиняти такі негативні явища, як корупція, протекціонізм, тяганина й бюрократія; своєчасно встановлювати недоліки в діяльності нотаріусів; визначати прогалини в нормативно-правовому регулюванні й організації нотаріальної діяльності; окреслювати найбільш перспективні напрями розвитку нотаріату.

Водночас можна констатувати, що з кожним роком наявний організаційно-правовий механізм здійснення контролю за нотаріальною діяльністю втрачає свою ефективність. Це зумовлено стрімким розвитком економічних відносин, активізацією євроінтеграційних процесів і суттєвим розширенням компетенції нотаріальних органів. Застосування традиційних форм і методів контролю вже не забезпечує вирішення всіх завдань, які сьогодні ставить держава перед суб'єктами, наділеними контрольними повноваженнями у сфері нотаріату. Дедалі більша кількість важливих напрямів роботи нотаріуса залишається поза їх увагою, що

негативно впливає на якість наданих нотаріальних послуг, збільшує кількість зловживань та порушень прав і законних інтересів громадян.

Ще однією причиною, яка обумовлює низький рівень ефективності форм і методів контролю за нотаріальною діяльністю, є неналежна якість адміністративно-правового регулювання механізму здійснення такого контролю. Закон України «Про нотаріат», який було прийнято більш як 25 років тому, об'єктивно не спроможний задовольнити стрімкий розвиток інституту нотаріату, а прийняті на його розвиток підзаконні нормативно-правові акти є здебільшого фрагментарними, розрізненими, часто суперечать один одному та загальній концепції реформування нотаріату.

Такий незадовільний стан адміністративно-правового забезпечення можна пояснити тим, що ухвалення нових і внесення змін до чинних нормативно-правових актів відбувається за відсутності чіткого й уніфікованого теоретичного підґрунтя.

Теоретичну базу дослідження становлять праці в галузі адміністративного, цивільного права, а також державного управління таких науковців: В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурки, Л. В. Борець, В. М. Гаращука, М. С. Долинської, Ю. П. Ільїної, Н. В. Карнарук, О. М. Куракіна, Д. М. Реви, Л. А. Савченко, М. М. Тищенко, К. І. Федорової, С. Я. Фурси, С. І. Хом'яченка, П. М. Чистякова, Л. Е. Ясінської та інших.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Проблематику, пов'язану з державним регулюванням нотаріальної діяльності, зокрема здійсненням контролю у сфері нотаріату, безпосередньо досліджували такі науковці, як В. В. Баранкова, Г. Ю. Гулевська, Н. В. Ільєва, Т. О. Коломоєць, В. В. Комаров, О. А. Мартинюк, Ю. П. Сосіменко, К. І. Чижмарь, В. О. Шевчук та інші.

Проте, попри значну кількість теоретичних напрацювань, наукові розробки контролю за нотаріальною діяльністю як одного з напрямів державного контролю перебувають лише на початковому етапі. У юридичній літературі донині практично не дослідженими залишаються питання про сутність і правову природу контролю за нотаріальною діяльністю, його мету, цільову спрямованість, принципи, функції, різновиди. Дискусійним також залишається питання про основні форми й методи здійснення такого контролю, доцільність та обсяг їх нормативно-правового закріплення. Недостатня наукова розробка зазначених питань негативно позначається на правозастосовній діяльності, спричиняє прийняття невиважених і необґрунтованих рішень, застосування таких форм і методів контролю, які не забезпечують належної якості виконання нотаріусами покладених на них завдань. Ці та інші прогалини в адміністративно-правовому забезпеченні контролю за нотаріальною діяльністю обумовлюють вибір теми дисертаційного дослідження, а також підтверджують її актуальність і практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертації належить до пріоритетних у галузі вдосконалення адміністративного права та процесу, відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року (Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942) та Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів НАПрН України 3 березня 2016 р.), включена до плану науково-дослідницької роботи

Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495), а також затверджена вченою радою Науково-дослідного інституту публічного права (протокол № 4 від 2 жовтня 2015 р.). Зміст та основні положення роботи спрямовані на реалізацію основних завдань судово-правової реформи в Україні, а також Концепції реформування органів нотаріату (наказ Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 р. № 3290/5).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на підставі аналізу фундаментально-доктринальних здобутків та узагальнення практики діяльності нотаріальних органів комплексно дослідити форми й методи здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, з'ясувати їх змістове наповнення, відповідність Конституції, чинному законодавству та загальноновизнаним міжнародним стандартам у зазначеній сфері, а також визначити проблеми, що виникають під час їх практичного застосування в сучасних умовах, на основі чого виробити теоретико-прикладні рекомендації з удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів, наділених контрольними повноваженнями у сфері нотаріату.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі *завдання*:

- визначити сутність, мету, цільову спрямованість контролю за нотаріальною діяльністю, а також сформулювати його авторську дефініцію;
- здійснити класифікацію контролю за нотаріальною діяльністю на підставі різноманітних критеріїв;
- з'ясувати ознаки, сутність і призначення форм контролю за нотаріальною діяльністю, обґрунтувати їх авторську дефініцію;
- розкрити систему форм контролю за нотаріальною діяльністю та здійснити їх класифікацію;
- визначити проблеми адміністративно-правового забезпечення проведення перевірки як основної форми контролю за нотаріальною діяльністю;
- висвітлити ознаки, сутність і призначення методів контролю за нотаріальною діяльністю, сформулювати їх авторську дефініцію;
- здійснити класифікацію методів контролю за нотаріальною діяльністю на підставі різноманітних критеріїв;
- розкрити особливості застосування адміністративних методів впливу під час здійснення контролю за нотаріальною діяльністю;
- обґрунтувати пропозиції з удосконалення адміністративно-правового регулювання застосування форм і методів здійснення державного контролю за нотаріальною діяльністю.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за нотаріальною діяльністю.

Предмет дослідження – форми та методи контролю за нотаріальною діяльністю.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети й завдань у роботі використано такі методи та прийоми наукового пізнання: *діалектичний метод*, що

дав змогу з'ясувати правову природу контролю за нотаріальною діяльністю, розкрити його сутність з різних позицій (підрозділ 1.1); *системний підхід*, що забезпечив принципову єдність теоретико-пізнавальної основи розуміння структурно-функціональної характеристики контролю за нотаріальною діяльністю як цілісної системи соціального порядку (розділ 1); *аналіз і синтез*, завдяки яким з'ясовано місце форм і методів контролю за нотаріальною діяльністю в контрольному механізмі, розкрито їх сутність і призначення (розділи 1, 2); *формально-логічний метод*, що уможливив поглиблення понятійного апарату, з'ясування логіко-методологічних засад побудови ключових дефініцій (підрозділи 1.1, 2.1, 2.3, розділ 3); *формально-юридичний метод*, що в комплексі з *методом логічного аналізу* дав змогу всебічно вивчити наявну систему правових норм, які регулюють підстави та порядок проведення перевірок нотаріальної діяльності, а також окреслити напрями вдосконалення законодавства в цій сфері (підрозділ 1.3); *методи класифікації та групування*, що сприяли комплексному дослідженню наукових підходів до розуміння сутності контролю за нотаріальною діяльністю (підрозділ 1.1), здійсненню диференціації на види за різноманітними критеріями контролю за нотаріальною діяльністю (підрозділ 1.2), форм такого контролю (підрозділ 2.2) і його методів (підрозділи 3.2, 3.3); *методи аналізу документів*, завдяки яким досліджено нормативні акти, які регулюють діяльність суб'єктів, наділених контрольними повноваженнями у сфері нотаріату, здійснено їх зіставлення, на підставі чого виявлено прогалини й суперечності, а також розроблено шляхи їх усунення (підрозділи 2.3, 3.3); *соціологічні методи*, що дали змогу з'ясувати наявні в досліджуваній сфері проблеми на основі проведення анкетувань (розділи 2, 3).

Емпіричну базу дослідження становлять Конституція України, Закон України «Про нотаріат», законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють підстави та порядок здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, визначають завдання, функції та сферу повноважень суб'єктів, наділених контрольними повноваженнями у сфері нотаріату, узагальнення практичної діяльності таких суб'єктів, а також статистичні дані та результати проведеного анкетування 400 представників нотаріального корпусу.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в українській адміністративно-правовій науці комплексних монографічних досліджень, присвячених аналізу адміністративно-правових засад реалізації форм і методів контролю за нотаріальною діяльністю в умовах реформування інституту нотаріату та приведення його у відповідність до загальноновизнаних міжнародних стандартів. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і пропозицій, що означені науковою новизною, а саме:

вперше:

– доведено, що контроль за нотаріальною діяльністю є комплексною науковою категорією, яку доцільно розглядати з таких позицій: як діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, наділених контрольними повноваженнями у сфері нотаріату; як стадію (етап) управлінської діяльності у сфері надання нотаріальних

послуг; як один з основних засобів забезпечення законності та дисципліни в нотаріальному корпусі; як одну із функцій управління нотаріатом. Сформульовано авторські дефініції контролю за нотаріальною діяльністю, які відображають специфіку зазначених підходів;

– у контексті вдосконалення організаційно-правових засад контролю за нотаріальною діяльністю обґрунтовано нагальність прийняття єдиного уніфікованого акта, спрямованого на нормативно-правове регулювання підстав і процедурного порядку звітування нотаріусів. Аргументовано доцільність і практичну необхідність переходу до виключно електронної форми звітування;

– обґрунтовано необхідність внесення змін до Закону України «Про нотаріат», зокрема щодо законодавчого закріплення уніфікованого та систематизованого переліку форм контролю за нотаріальною діяльністю, доповнення Закону окремим розділом, який визначатиме загальні засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, права й обов'язки контролюючих і підконтрольних суб'єктів, а також основні правові форми контролю. Розроблено відповідний законодавчий проект;

– визначено потребу в детальному врегулюванні на підзаконному рівні адміністративно-правового механізму здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, що потребує прийняття відповідного комплексного нормативно-правового акта – Положення про організацію і здійснення контролю у сфері нотаріату;

– у контексті забезпечення єдиного законодавчого регулювання порядку проведення перевірок організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів обґрунтовано доцільність доповнення першого розділу Закону України «Про нотаріат» статтею, у якій має бути деталізовано загальні засади організації та проведення перевірок, з огляду на що запропоновано відповідне формулювання;

– задля вдосконалення нормативно-правового регулювання проведення перевірок нотаріальної діяльності доведено необхідність: поширення права анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю за результатами перевірки також і на державних нотаріусів; закріплення на законодавчому рівні право нотаріуса оскаржувати результати проведеної перевірки, зокрема в судовому порядку; детального правового регулювання підстав і порядку зупинення, припинення нотаріальної діяльності нотаріуса, анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю за результатами проведеної перевірки;

удосконалено

– класифікацію цілей контролю за нотаріальною діяльністю, які, залежно від їхнього характеру та спрямованості, запропоновано розподілити на три групи: стратегічні, тактичні й оперативні;

– класифікацію контролю за нотаріальною діяльністю за такими критеріями: суб'єкт здійснення контролю; організаційні взаємозв'язки між суб'єктами контролю та підконтрольними об'єктами; підпорядкованість суб'єктів контролю та підконтрольних об'єктів; об'єкт контролю; час здійснення контролю; періодичність здійснення контролю; характер впливу на підконтрольні об'єкти; зміст контролю; обсяг контролю; предметна сфера контролю; фактичні підстави здійснення контролю;

джерело надходження інформації до контролюючих суб'єктів; місце безпосереднього вчинення контрольних дій;

– визначення форм контролю за нотаріальною діяльністю, їх систему та класифікацію за такими критеріями: характер наслідків; характер діяльності контролюючих суб'єктів; зміст; спрямованість; обсяг контрольно-перевірочних заходів;

– тлумачення поняття перевірки як основної форми контролю за нотаріальною діяльністю, розуміння її мети, основних завдань і характерних ознак, а також визначення планової та позапланової перевірок нотаріальної діяльності;

– класифікацію перевірок за такими критеріями, як спосіб призначення, обсяг і цільова спрямованість, спосіб проведення;

– визначення категорії «методи контролю за нотаріальною діяльністю», зокрема конкретизовано мету цих методів, їхні завдання, загальні та специфічні ознаки, а також класифікацію за такими критеріями: зміст; механізм впливу на підконтрольні об'єкти; характер впливу на підконтрольні об'єкти; стадія контролю, на якій передбачається їх застосування; джерело інформації, на якому ґрунтується їх застосування; спосіб впливу на підконтрольні об'єкти;

– класифікацію адміністративних методів впливу на нотаріальну діяльність, які запропоновано поділяти на три групи: методи заохочення; методи переконання; методи примусу, що охоплюють заходи адміністративного попередження, адміністративного припинення та відповідальності;

– визначення таких понять, як «методи заохочення», «методи переконання», «методи примусу». Розглянуто систему таких методів у контексті здійснення нотаріальної діяльності;

дістали подальшого розвитку:

– дослідження цільової спрямованості контролю за нотаріальною діяльністю, що полягає у своєчасному отриманні повної, об'єктивної та достовірної інформації про діяльність нотаріусів та інших суб'єктів, які уповноважені надавати нотаріальні послуги, виявленні фактів порушення ними вимог законності, прав та інтересів споживачів нотаріальних послуг і коригування на цій підставі такої діяльності з метою недопущення відхилень від заданих параметрів, відновлення порушених прав та законних інтересів, притягнення винних осіб до відповідальності, а також створення умов для добросовісного та якісного виконання нотаріусами покладених на них обов'язків, підвищення якості, ефективності й доступності наданих нотаріальних послуг;

– дослідження наукових підходів до співвідношення форм і методів контролю за нотаріальною діяльністю, а також до встановлення їх первинного та похідного характеру;

– визначення основних ознак форм контролю за нотаріальною діяльністю, серед яких: похідний характер; урегульованість нормами права; спрямованість на настання юридично значущих наслідків; здійснення їх спеціально уповноваженими суб'єктами; однорідність за природою, характером і цільовою спрямованістю; пов'язаність з обмеженням прав і свобод підконтрольних суб'єктів;

– обґрунтування доцільності розмежування перевірки, огляду й обстеження як різних форм контролю за нотаріальною діяльністю, що різняться між собою за метою, обсягом, предметом, тривалістю проведення, суб'єктивним складом учасників й іншими критеріями;

– положення про необхідність нормативного закріплення тотожних засад і порядку проведення перевірок організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, що зумовлено покладанням на них однакових за обсягом і змістом повноважень щодо вчинення нотаріальних дій, а також виконанням ними спільних завдань і функцій у сфері нотаріату;

– дослідження характерних ознак, цільової спрямованості, мети й завдань застосування адміністративно-примусових заходів під час здійснення контролю за нотаріальною діяльністю.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, узагальнення, висновки й рекомендації мають як теоретичне, так і прикладне значення та використовуються у:

– *науково-дослідній сфері* – задля подальшого розвитку теоретичних засад науки адміністративного права і процесу, цивільного права й державного управління, проведення комплексних досліджень проблем удосконалення контрольно-наглядової діяльності державних органів управління, розроблення теоретико-методологічних засад реформування інституту нотаріату (акт впровадження Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України);

– *правозастосовній діяльності* – під час розроблення заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності суб'єктів, наділених контрольними повноваженнями у сфері нотаріату;

– *освітньому процесі* – у контексті вдосконалення наявних та розроблення нових методичних рекомендацій для нотаріусів і суб'єктів, які здійснюють контроль за нотаріальною діяльністю, під час підготовки підручників, навчальних посібників, а також викладання навчальних дисциплін «Нотаріат України», «Нотаріальна діяльність», «Адміністративне право України», «Державне управління», «Контроль та нагляд у державному управлінні» (акт впровадження Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України);

– *правотворчій діяльності* – у межах розроблення проекту нового Закону України «Про нотаріат», підготовки змін і доповнень до нормативно-правових актів, що регулюють нотаріальну діяльність, а також визначають підстави й порядок здійснення контролю в цій сфері.

Апробація результатів дисертації. Підсумки дослідження проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки було оприлюднено на таких міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики» (м. Одеса, 11–12 грудня 2015 р.), «Теорія і практика сучасної юриспруденції» (м. Київ, 11–12 грудня 2015 р.), «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (м. Київ, 8–9 квітня 2016 р.), «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Запоріжжя, 27–28 травня 2016 р.),

«Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності» (м. Харків, 17–18 березня 2017 р.), «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Дніпро, 2–3 червня 2017 р.), «Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику» (м. Харків, 2–3 лютого 2018 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (316 найменувань на 28 сторінках) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 309 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, розкрито зміст і стан наукового опрацювання проблеми, її значущість, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методологію дослідження, наукову новизну, практичне й теоретичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію результатів виконаної роботи.

Розділ 1 «Теоретичні засади дослідження контролю за нотаріальною діяльністю в Україні» складається з двох підрозділів, у яких проаналізовано сутність, правову природу, мету, призначення, цільову спрямованість, завдання, функції та різновиди контролю за нотаріальною діяльністю.

У *підрозділі 1.1 «Поняття, мета й цільова спрямованість контролю за нотаріальною діяльністю в Україні»* досліджено етимологічне походження та дослівне тлумачення терміна «контроль», а також наявні на сьогодні наукові погляди на зміст державного контролю, зокрема контролю за нотаріальною діяльністю. Для оптимальності аналізу схожі за змістом підходи об'єднано в дев'ять класифікаційних груп, що дало змогу охопити максимально можливий обсяг інформації. Зокрема, контроль за нотаріальною діяльністю досліджено як: діяльність спеціально уповноважених суб'єктів; сукупність дій уповноважених суб'єктів; процес; стадію (етап) управлінської діяльності; форму зворотного зв'язку; один з основних засобів забезпечення законності; форму чи метод управлінської діяльності; перевірку та спостереження; одну із функцій управління. На основі результатів проведеного аналізу сформульовано висновок про те, що цю наукову категорію слід розглядати з таких позицій: 1) як діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, наділених контрольними повноваженнями у сфері нотаріату; 2) як стадію, або ж певний етап управлінської діяльності у сфері надання нотаріальних послуг; 3) як один з основних засобів забезпечення законності та дисципліни в нотаріальному корпусі; 4) як одну із функцій управління нотаріатом. Обґрунтовано відповідні авторські дефініції контролю за нотаріальною діяльністю, які відображають специфіку зазначених підходів.

У межах визначення мети й цільової спрямованості контролю за нотаріальною діяльністю проаналізовано найбільш поширені наукові підходи до розуміння мети контролю як функції управління. З урахуванням результатів проведеного дослідження, а також відповідних положень чинного законодавства сформульовано авторський погляд на основну мету й цільову спрямованість цього різновиду

контролю. Причому залежно від характеру та спрямованості всі цілі контролю за нотаріальною діяльністю запропоновано об'єднати в три групи: стратегічні, тактичні й оперативні. Охарактеризовано кожен з цих груп і визначено їх складові.

Підрозділ 1.2 «Класифікація контролю за нотаріальною діяльністю» присвячено диференціації зазначеного різновиду контролю за різноманітними критеріями. Наведено аргументи щодо теоретико-методологічної та практичної цінності науково обґрунтованої класифікації державного контролю у сфері нотаріату. Констатовано, що класифікація державного контролю за нотаріальною діяльністю є обов'язковою передумовою наукового дослідження основних форм і методів його здійснення, оскільки кожному виду державного контролю притаманний унікальний набір форм і методів, завдяки яким забезпечується його ефективність і результативність. Проаналізовано дискусійні наукові підходи до класифікації видів контролю, зокрема контролю за нотаріальною діяльністю, визначено їхні недоліки, а також висловлено авторський погляд на їх сутність і зміст. Аргументовано положення, згідно з яким далеко не всі класифікації контролю є достатньою мірою обґрунтованими й логічно збалансованими. З метою недопущення аналогічних помилок визначено загальнотеоретичні вимоги, яким має відповідати будь-яка класифікація, на підставі чого обґрунтовано авторський підхід до класифікації контролю за нотаріальною діяльністю.

Унаслідок аналізу наукової літератури, чинного законодавства, а також практики діяльності органів, наділених контрольними повноваженнями, класифіковано контроль за нотаріальною діяльністю за такими критеріями: суб'єкт здійснення контролю; організаційні взаємозв'язки між суб'єктами контролю та підконтрольними об'єктами; підпорядкованість суб'єктів контролю й підконтрольних об'єктів; об'єкт контролю; час здійснення контролю; періодичність здійснення контролю; характер впливу на підконтрольні об'єкти; зміст контролю; обсяг контролю; предметна сфера контролю; фактичні підстави здійснення контролю; джерело надходження інформації до контролюючих суб'єктів; місце безпосереднього вчинення контрольних дій тощо.

Розділ 2 «Форми контролю за нотаріальною діяльністю» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено сутність і правову природу форм контролю у сфері нотаріату, визначено недоліки їх адміністративно-правового регулювання, а також обґрунтовано шляхи їх усунення.

У підрозділі 2.1 *«Поняття, ознаки, сутність і призначення форм контролю за нотаріальною діяльністю»* висвітлено різноманітні наукові підходи до визначення співвідношення між формами й методами контролю, у тому числі у сфері здійснення нотаріальної діяльності. Зазначено, що форми та методи контролю за нотаріальною діяльністю не можна розглядати ізольовано, так само як не можна чітко визначити їх первинний і похідний характер. Ці категорії тісно взаємопов'язані: вони залежать одна від одної, витікають одна з одної, обумовлюють існування одна одної. Їх відокремлене дослідження є можливим лише на загальнотеоретичному рівні та лише в процесі побудови наукової абстракції.

У межах дослідження правової природи форм контролю за нотаріальною діяльністю проаналізовано етимологічне значення поняття «форма». Розкрито

найбільш поширені в літературі авторські погляди щодо сутності форм контролю, які, для зручності аналізу, об'єднано в кілька однорідних груп.

Наголошено, що нотаріальна діяльність – це специфічний вид діяльності, державне управління якою означене низкою характерних особливостей, а отже, форми контролю за нею теж є специфічними. З огляду на це, перед тим, як сформулювати авторську дефініцію форм контролю за нотаріальною діяльністю, з'ясовано найбільш характерні його змістові ознаки, визначено сутність та основне призначення. Такий підхід дав змогу отримати цілісне уявлення про організацію контрольного механізму у сфері нотаріату, з'ясувати його прогалини й недоліки, а також визначити найбільш перспективні шляхи їх усунення.

У підрозділі 2.2 «Система форм контролю за нотаріальною діяльністю та їх класифікація» наголошено, що сфера функціонування нотаріату є надзвичайно різноманітною, стосується широкого кола суспільних відносин, а тому й функція контролю теж здатна набувати найрізноманітніших форм. Інколи завданню, поставленому перед суб'єктом контролю, відповідає не одна, а відразу декілька форм його реалізації. У таких випадках ефективність усієї контрольної діяльності залежить від правильного вибору суб'єктом контролю з усього різноманіття форм саме тієї, яка забезпечує найбільш оптимальне виконання поставленого перед ним завдання. Причому наголошено, що кількість, спрямованість і конкретний зміст організаційно-правових форм контролю у сфері здійснення нотаріальної діяльності залежать від низки факторів.

На підставі дослідження основних наукових підходів, а також з урахуванням положень чинного законодавства, практики діяльності суб'єктів, наділених контрольними повноваженнями, та узагальнення результатів проведеного опитування обґрунтовано висновок про необхідність виділення таких основних форм контролю у сфері нотаріату: перевірка, ревізія, розгляд (заслуховування) звітів, огляд й обстеження, сертифікація, інспектування та спостереження. Наголошено, що в сукупності всі ці форми утворюють єдину, складно організовану, внутрішньо узгоджену систему, до якої належить значна кількість унікальних за сутністю форм контролю. Розкрито зазначені форми, визначено недоліки їх адміністративно-правового регулювання та обґрунтовано найбільш оптимальні способи усунення останніх.

Проаналізовано найбільш поширені в науковій літературі погляди на класифікацію форм контролю, а також встановлено їхні недоліки. На основі проведеного дослідження, з урахуванням положень чинного законодавства та практики діяльності суб'єктів, наділених контрольними повноваженнями, усі форми контролю за нотаріальною діяльністю запропоновано класифікувати за такими критеріями: характер наслідків; характер діяльності контролюючих суб'єктів; зміст; спрямованість; обсяг контрольних заходів тощо.

Підрозділ 2.3 «Перевірка як основна форма контролю за нотаріальною діяльністю: проблеми адміністративно-правового забезпечення» присвячено науковому дослідженню такої форми контролю за нотаріальною діяльністю, як перевірка організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів,

дотримання державними та приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій і виконання правил нотаріального діловодства. З'ясовано правову природу й сутність перевірки як форми контролю у сфері нотаріату. З цією метою: по-перше, досліджено погляди науковців, одна частина яких відносить перевірку до основних методів контролю, поряд із ревізією, обстеженням і спостереженням, а друга, навпаки, до форм контролю; по-друге, проаналізовано нормативно-правові акти, які регулюють нотаріальну діяльність, зокрема доведено, що вони не дають однозначної відповіді на питання про сутність перевірки як форми контролю; по-третє, зіставлено суміжні нормативно-правові акти, що містять законодавчо закріплені дефініції перевірки, завдяки чому з'ясовано, що жодна з них не відповідає науковим уявленням про сутність і правову природу перевірки як форми контролю у сфері нотаріату; по-четверте, проаналізовано нормативно закріплену мету й завдання перевірки як форми контролю за нотаріальною діяльністю, встановлено їх недоліки та обґрунтовано відповідне авторське формулювання; по-п'яте, визначено специфічні ознаки перевірки, які дають змогу охарактеризувати її як особливу форму контролю за нотаріальною діяльністю. Сформульовано авторську дефініцію перевірки як основної форми контролю у сфері нотаріату.

З метою отримання максимально повного уявлення про особливості проведення перевірок нотаріальної діяльності обґрунтовано доцільність їх класифікації на підставі таких критеріїв: спосіб призначення; обсяг і цільова спрямованість; спосіб проведення. Окреслено недоліки адміністративно-правового регулювання підстав і порядку проведення перевірок, а також обґрунтовано пропозиції щодо їх усунення.

Розділ 3 «Методи контролю за нотаріальною діяльністю» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено сутність і правову природу методів контролю за нотаріальною діяльністю, визначено недоліки їх адміністративно-правового регулювання, а також обґрунтовано шляхи їх усунення.

У підрозділі 3.1 «*Поняття та ознаки методів контролю за нотаріальною діяльністю*» з'ясовано етимологічне походження, загальнофілософське розуміння та філологічне тлумачення терміна «метод». Розкрито наукові підходи до співвідношення форм і методів контролю за нотаріальною діяльністю, а також до визначення їх первинності, що ґрунтуються на різноманітних критеріях. Доведено, що метод контролю за нотаріальною діяльністю за своєю сутністю становить сукупність способів, засобів, прийомів здійснення цілеспрямованого впливу на підконтрольні об'єкти, тобто визначає процес здійснення контролю. Якщо ж суб'єкти, наділені контрольними повноваженнями у сфері нотаріату, здійснюють діяльність щодо застосування того чи іншого методу з метою практичної реалізації поставленого перед ними завдання, вони надають такій діяльності конкретної форми вираження.

Проаналізовано наявні в літературі наукові підходи до визначення методів контролю. З'ясовано мету, конкретні завдання, а також визначено й охарактеризовано загальні та спеціальні ознаки методів контролю у сфері нотаріату. На підставі проведеного дослідження обґрунтовано авторську дефініцію методу контролю за нотаріальною діяльністю, яка має комплексний характер, адже охоплює практично всі його суттєві ознаки.

У підрозділі 3.2 «Класифікація методів контролю за нотаріальною діяльністю» встановлено фактори, що визначають різноманітність і багатогранність методів контролю за нотаріальною діяльністю, основними з яких є: широка мета й значний спектр завдань, які стоять перед суб'єктами, наділеними контрольними повноваженнями; різний правовий статус суб'єктів та об'єктів контролю; специфічний характер окремих напрямів нотаріальної діяльності, яка може бути безпосереднім предметом контролю; стадійність контрольного процесу тощо.

Доведено, що різноманітність методів контролю у сфері нотаріату, з одного боку, забезпечує високу ефективність контрольної діяльності, оскільки дає змогу з усього арсеналу засобів обрати найбільш оптимальні, тобто здатні враховувати як особливості правового статусу об'єкта й суб'єкта контролю, так і конкретне завдання контролю та специфіку умов, у яких він буде здійснюватися. З іншого боку, варіативність і численність методів контролю обумовлює необхідність їх систематизації та класифікації, яка має здійснюватися на науково-теоретичному рівні з дотриманням усіх обов'язкових для такого процесу вимог. Проаналізовано обґрунтовані в літературі наукові підходи до класифікації методів контролю, визначено їхні недоліки, а також з'ясовано причини неоднозначності наукових поглядів на це питання.

Обґрунтовано авторську класифікацію методів контролю за нотаріальною діяльністю на підставі таких критеріїв: зміст; механізм впливу на підконтрольні об'єкти; характер впливу на підконтрольні об'єкти; стадія контролю; джерело інформації; спосіб впливу на підконтрольні об'єкти.

Підрозділ 3.3 «Забезпечення законності здійснення контролю за нотаріальною діяльністю під час застосування адміністративних методів впливу» присвячений дослідженню адміністративних методів впливу на нотаріальну діяльність. Визначено критерії, які дають змогу відмежувати адміністративні методи впливу від економічних. Досліджено різноманітні наукові підходи до класифікації адміністративних методів, на основі чого сформульовано висновок про доцільність їх поділу на три групи: методи заохочення, переконання та примусу. Висвітлено найбільш характерні риси й особливості застосування зазначених методів під час здійснення контролю за нотаріальною діяльністю.

Аргументовано авторську дефініцію методів заохочення, конкретизовано практичні аспекти їх застосування у сфері здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, а також визначено їх систему на основі узагальнення результатів проведеного опитування. Наведено авторське визначення методів переконання, окреслено ознаки, які вказують на їх панівне становище в механізмі контрольної діяльності у сфері нотаріату, а також визначено їх систему. Запропоновано тлумачення методів примусу, визначено їх цільову спрямованість, а також з'ясовано їх основні завдання. Висвітлено різноманітні наукові підходи до диференціації методів примусу, на основі чого констатовано доцільність їх поділу на три групи: заходи адміністративного попередження; заходи адміністративного припинення; заходи відповідальності. Визначено систему кожної з цих груп, а також встановлено їх адміністративно-правове регулювання та особливості застосування у сфері нотаріату.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що виявляється в розробленні питань адміністративно-правового регулювання реалізації форм і методів контролю за нотаріальною діяльністю в умовах реформування інституту нотаріату та приведення його у відповідність до загальновизнаних міжнародних стандартів, визначення проблем, що виникають під час їх практичного застосування в сучасних умовах, а також обґрунтування теоретико-прикладних рекомендацій з удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів, наділених контрольними повноваженнями у сфері нотаріату. Відповідно до поставлених завдань, у дисертації сформульовано такі **висновки**:

1. Контроль за нотаріальною діяльністю як наукову категорію слід розглядати з кількох позицій: 1) як діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, наділених контрольними повноваженнями у сфері нотаріату; 2) як стадію, або ж певний етап управлінської діяльності у сфері надання нотаріальних послуг; 3) як один з основних засобів забезпечення законності й дисципліни в нотаріальному корпусі; 4) як одну із функцій управління нотаріатом. Цільова спрямованість контролю за нотаріальною діяльністю полягає у своєчасному отриманні повної, об'єктивної та достовірної інформації про діяльність нотаріусів та інших суб'єктів, які уповноважені надавати нотаріальні послуги, виявлення фактів порушення ними вимог законності, прав та інтересів споживачів нотаріальних послуг і проведення на цій основі корегування такої діяльності з метою недопущення відхилень від заданих параметрів, відновлення порушених прав і законних інтересів, притягнення винних осіб до відповідальності, а також створення умов для якісного виконання нотаріусами покладених на них обов'язків, підвищення якості, ефективності й доступності наданих нотаріальних послуг. Усі цілі контролю за нотаріальною діяльністю, з огляду на їх характер і спрямованість, найбільш доцільно поділяти на три групи: стратегічні, тактичні й оперативні.

2. Контроль за нотаріальною діяльністю можна класифікувати залежно від: 1) суб'єкта здійснення; 2) організаційних взаємозв'язків між суб'єктами контролю та підконтрольними об'єктами; 3) підпорядкованості суб'єктів контролю та підконтрольних об'єктів; 4) об'єкта контролю; 5) часу здійснення контролю; 6) періодичності здійснення контролю; 7) характеру впливу на підконтрольні об'єкти; 8) змісту; 9) обсягу; 10) предметної сфери контролю; 11) фактичних підстав здійснення; 13) місця безпосереднього вчинення контрольних дій.

3. Форми контролю за нотаріальною діяльністю становлять зовнішнє вираження однорідних за своєю природою, характером і цільовою спрямованістю груп контрольних дій, які здійснюються спеціальними суб'єктами, наділеними контрольно-наглядовими повноваженнями, на підставах, у межах та в порядку, суворо регламентованому чинним законодавством, і спрямовані на забезпечення найбільш повного, ефективного та своєчасного виконання покладених на них завдань і функцій у сфері здійснення контролю за нотаріальною діяльністю. Вони наділені такими ознаками: 1) мають похідний характер; 2) урегульовані нормами права; 3) передбачають настання юридично значущих наслідків; 4) здійснюються спеціально

уповноваженими суб'єктами; 5) є однорідними за своєю природою, характером і цільовою спрямованістю; 6) їх застосування завжди пов'язане з обмеженням прав та свобод підконтрольних суб'єктів.

4. До основних форм контролю у сфері здійснення нотаріальної діяльності можна зарахувати: перевірку, ревізію, розгляд (заслуховування) звітів, огляд та обстеження, сертифікацію, інспектування та спостереження. Організаційно-правові форми контролю за нотаріальною діяльністю доцільно класифікувати з огляду на: 1) характер наслідків; 2) характер діяльності контролюючих суб'єктів; 3) зміст; 4) спрямованість; 5) обсяг контрольно-перевірочних заходів.

5. Перевіркою слід вважати форму контролю за нотаріальною діяльністю, яку проводять уповноважені представники Мін'юсту України, Головного управління юстиції Мін'юсту України в АРК, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі шляхом витребування необхідних документів і відомостей, письмових пояснень або з виїздом за місцезнаходженням державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, робочого місця приватного нотаріуса, з метою визначення рівня нотаріального обслуговування фізичних та юридичних осіб, якості надання нотаріальних послуг, а також встановлення фактичного стану дотримання законодавства, яке регулює організацію роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організацію нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, порядок учинення нотаріальних дій і ведення нотаріального діловодства за відповідний період. Основною метою перевірки як форми контролю за нотаріальною діяльністю є встановлення фактичного стану дотримання законодавства, що регулює діяльність державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, приватну нотаріальну діяльність, а також оцінка рівня та якості нотаріального обслуговування населення.

6. Методами контролю за нотаріальною діяльністю слід вважати систему передбачених у чинному законодавстві способів, засобів, прийомів практичного здійснення завдань, функцій і повноважень суб'єктами, наділеними контрольними повноваженнями у сфері нотаріату, які спрямовані на встановлення відповідності діяльності державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, приватних нотаріусів вимогам чинного законодавства, своєчасне виявлення допущених порушень та їх усунення, з метою забезпечення ефективності нотаріальної діяльності, а також стабільності нотаріальної системи. Методам контролю за нотаріальною діяльністю притаманні такі ознаки: 1) мають специфічну мету й широку цільову спрямованість; 2) реалізуються спеціально уповноваженими суб'єктами в межах їх компетенції; 3) використовуються спеціально уповноваженими суб'єктами як засоби, способи, прийоми практичного здійснення їх завдань, функцій і повноважень; 4) наділені державно-владним характером; 5) передбачають обов'язкове юридичне закріплення; 6) означені організаційним характером; 7) обумовлені відповідним типом, видом і характером суспільних відносин, які складаються між суб'єктом та об'єктом контролю; 8) мають динамічний характер.

7. Методи контролю за нотаріальною діяльністю можуть бути класифіковані за такими критеріями: 1) зміст; 2) механізм впливу на підконтрольні об'єкти; 3) характер впливу на підконтрольні об'єкти; 4) стадія контролю, на якій передбачається їх

застосування; 5) джерело інформації, на якому ґрунтується їх застосування; 6) спосіб впливу на підконтрольні об'єкти.

8. Адміністративні методи контролю за нотаріальною діяльністю можна класифікувати на три групи: 1) методи заохочення; 2) методи переконання; 3) методи примусу. Широка цільова спрямованість адміністративно-примусових заходів впливу обумовлює їх різноманітність і дає змогу класифікувати на три основні групи: 1) заходи адміністративного попередження; 2) заходи адміністративного припинення; 3) заходи відповідальності.

9. З метою підвищення ефективності контролю у сфері нотаріату, зміцнення та розширення юридичних гарантій забезпечення прав і законних інтересів нотаріусів, необхідно: 1) внести зміни до ст. 2-1 Закону України «Про нотаріат», у якій закріпити уніфікований та систематизований перелік форм контролю за нотаріальною діяльністю; 2) доповнити Закон України «Про нотаріат» окремим розділом, у якому визначити загальні засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, права та обов'язки контролюючих і підконтрольних суб'єктів, а також основні правові форми контролю; 3) детально врегулювати на підзаконному рівні адміністративно-правовий механізм реалізації законодавчих положень, для чого доцільно прийняти комплексний нормативно-правовий акт – Положення про організацію і здійснення контролю у сфері нотаріату.

Задля вдосконалення нормативно-правового регулювання проведення перевірок нотаріальної діяльності слід: 1) поширити право анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю за результатами перевірки також і на державних нотаріусів; 2) деталізувати підстави та порядок зупинення, припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю за результатами проведеної перевірки; 3) передбачити в Законі України «Про нотаріат» право нотаріуса оскаржити результати проведеної перевірки, зокрема в судовому порядку; 4) удосконалити нормативно-правове закріплене визначення планової та позапланової перевірки; 5) нормативно закріпити тотожні засади й порядок проведення перевірок організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, що обумовлено покладанням на них однакових за обсягом і змістом повноважень по вчиненню нотаріальних дій, а також виконанням ними єдиних завдань і функцій у сфері нотаріату; 6) з метою забезпечення єдиного законодавчого регулювання порядку проведення перевірок організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, замість двох окремих статей доцільно доповнити перший розділ Закону єдиною статтею, у якій максимально деталізовано прописати загальні засади організації та проведення перевірок; 7) розбити й затвердити новий Порядок проведення перевірок організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними та приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій і виконання правил нотаріального діловодства, який би відповідав вимогам сьогодення.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Гриців Н. В. Поняття, ознаки та цільова спрямованість форм контролю за нотаріальною діяльністю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 34. Ч. 2. Т. 1. С. 184–189. (Серія «Право»).
2. Гриців Н. В. Класифікація форм контролю за нотаріальною діяльністю. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 6/2. Т. 2. С. 112–117. (Серія «Юридичні науки»).
3. Гриців Н. В. Класифікація методів контролю за нотаріальною діяльністю в Україні. *Visegrad journal on human rights*. Словачка Республіка, 2016. № 6/3. Р. 82–87.
4. Грыцив Н. В. Общетеоретические подходы к определению понятия методов контроля за нотариальной деятельностью в Украине. *Право и политика*. Киргизская Республика, 2017. № 2. С. 28–33.
5. Гриців Н. В. Необхідність законодавчого розширення системи форм контролю за нотаріальною діяльністю. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 154–159.
6. Гриців Н. В. Правова природа і сутність перевірки як форми контролю у сфері нотаріату. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 43. Т. 2. С. 156–160. (Серія «Право»).
7. Гриців Н. В. Форми та методи контролю за нотаріальною діяльністю: теоретичні проблеми розмежування понять. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 4. С. 107–111.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Гриців Н. В. Різноманітність форм контролю за нотаріальною діяльністю і причини, які її обумовлюють. *Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 11–12 груд. 2015 р.). Одеса : Причорномор. фундація права, 2015. С. 88–89.
9. Гриців Н. В. Ревізія як одна з основних форм контролю у сфері здійснення нотаріальної діяльності. *Теорія і практика сучасної юриспруденції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 11–12 груд. 2015 р.). Київ : Центр прав. наук. дослідж., 2015. С. 121–123.
10. Гриців Н. В. Звітування як одна із форм контролю за нотаріальною діяльністю. *Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 квіт. 2016 р.). Київ : Центр прав. наук. дослідж., 2016. С. 88–89.
11. Гриців Н. В. Види та класифікація перевірок у сфері нотаріату. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 27–28 трав. 2016 р.). Запоріжжя : Істина, 2016. С. 119–122.
12. Гриців Н. В. Форми та методи контролю за нотаріальною діяльністю: проблеми визначення співвідношення. *Вітчизняна юридична наука в умовах*

сучасності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 17–18 берез. 2017 р.). Харків : Асоціація аспірантів-юристів, 2017. С. 25–29.

13. Гриців Н. В. Класифікація адміністративних методів впливу на нотаріальну діяльність. *Актуальні питання реформування правової системи України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 2–3 черв. 2017 р.). Дніпро : Прав. світ, 2017. С. 56–58.

14. Гриців Н. В. Застосування адміністративного примусу в сфері здійснення контролю за нотаріальною діяльністю. *Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 2–3 лют. 2018 р.). Харків : Східноукр. наук. юрид. організація, 2018. С. 52–57.

АНОТАЦІЯ

Гриців Н. В. Форми та методи контролю за нотаріальною діяльністю в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2018.

У дисертації проаналізовано сутність, правову природу, мету, призначення, цільову спрямованість, завдання, функції та різновиди контролю за нотаріальною діяльністю. Обґрунтовано авторські дефініції контролю за нотаріальною діяльністю як діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, наділених контрольними повноваженнями у сфері нотаріату; як стадії (етапу) управлінської діяльності у сфері надання нотаріальних послуг; як одного з основних засобів забезпечення законності та дисципліни в нотаріальному корпусі; як одну із функцій управління нотаріатом. Визначено мету й цільову спрямованість контролю за нотаріальною діяльністю, наведено класифікацію її форм. Досліджено правову природу форм контролю за нотаріальною діяльністю, встановлено їх найбільш характерні змістові ознаки, сутність та основне призначення. Сформульовано авторську дефініцію форм контролю за нотаріальною діяльністю, визначено їх систему та запропоновано класифікацію. Встановлено правову природу, сутність перевірки як форми контролю у сфері нотаріату, сформульовано її авторську дефініцію та обґрунтовано класифікацію перевірок за різноманітними критеріями. Визначено недоліки адміністративно-правового регулювання підстав і порядку проведення перевірок, обґрунтовано шляхи їх усунення. З'ясовано мету, конкретні завдання, а також охарактеризовано загальні та спеціальні ознаки методів контролю у сфері нотаріату. Наведено тлумачення поняття методу контролю за нотаріальною діяльністю. Запропоновано класифікацію зазначених методів. Сформульовано авторські дефініції, визначено систему, найбільш характерні риси й особливості застосування методів заохочення, переконання та примусу під час здійснення контролю за нотаріальною діяльністю.

Ключові слова: зміст контролю, контроль за нотаріальною діяльністю, контроль, метод контролю за нотаріальною діяльністю, нотаріальна діяльність,

нотаріат, об'єкт контролю, перевірка, суб'єкти, наділені контрольними повноваженнями, форма контролю за нотаріальною діяльністю.

АННОТАЦИЯ

Грыцив Н. В. Формы и методы контроля за нотариальной деятельностью в Украине. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право; информационное право». – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2018.

Научная ценность диссертации состоит в том, что впервые в украинской административно-правовой науке на монографическом уровне исследованы административно-правовые основы реализации форм и методов контроля за нотариальной деятельностью в условиях реформирования института нотариата и приведения его в соответствие с общепризнанными международными стандартами. В работе проанализированы сущность, правовая природа, цели, назначение, задачи, функции и виды контроля за нотариальной деятельностью. Исследованы этимологическое происхождение и дословное толкование термина «контроль», а также существующие на сегодня научные взгляды на содержание государственного контроля, в частности контроля за нотариальной деятельностью. Обоснованы авторские дефиниции контроля за нотариальной деятельностью как деятельности специально уполномоченных субъектов, наделенных контрольными полномочиями в сфере нотариата; как стадии (этапа) управленческой деятельности в сфере предоставления нотариальных услуг; как одного из основных средств обеспечения законности и дисциплины в нотариальном корпусе; как одной из функций управления нотариатом. Определены цели и задачи контроля за нотариальной деятельностью. Проанализированы наиболее дискуссионные научные подходы к классификации форм контроля вообще, и контроля за нотариальной деятельностью в частности, определены их недостатки, а также представлен авторский взгляд на их сущность и содержание. Обоснована классификация форм контроля за нотариальной деятельностью. Проанализированы различные научные подходы к определению соотношения между формами и методами контроля, в том числе в сфере осуществления нотариальной деятельности. Исследована правовая природа форм контроля за нотариальной деятельностью, определены их наиболее характерные признаки, а также сущность и основное назначение. Сформулирована авторская дефиниция форм контроля за нотариальной деятельностью, определена их система и обоснована классификация. Выяснена правовая природа и сущность проверки как формы контроля в сфере нотариата. Сформулирована авторская дефиниция проверки как основной формы контроля в сфере нотариата, а также обоснована классификация проверок. Определены недостатки административно-правового регулирования оснований и порядка проведения проверок, а также обоснованы предложения по их устранению. Выяснено этимологическое происхождение, философское понимание и филологическое толкование термина

«метод». Исследованы научные подходы к соотношению форм и методов контроля за нотариальной деятельностью, а также к определению их первичности. Проанализированы имеющиеся в литературе научные подходы к определению методов контроля, выяснены их цель, конкретные задачи, а также определены и охарактеризованы общие и специальные признаки методов контроля в сфере нотариата. На основании проведенного исследования обосновано авторскую дефиницию «метода контроля за нотариальной деятельностью». Определены факторы, которые влияют на разнообразие и многогранность методов контроля за нотариальной деятельностью. Проанализированы обоснованные в литературе научные подходы к классификации методов контроля, определены их недостатки, а также выяснены причины, обуславливающие отсутствие единства научных взглядов на данный вопрос. Обоснована авторская классификация методов контроля. Определены критерии, позволяющие разграничить административные и экономические методы. Исследованы различные научные подходы к классификации административных методов и на основе проведенного исследования обоснованно собственный взгляд на их классификацию. Сформулированы авторские дефиниции, определена система, наиболее характерные черты и особенности применения методов поощрения, убеждения и принуждения при осуществлении контроля за нотариальной деятельностью.

Ключевые слова: содержание контроля, контроль за нотариальной деятельностью, контроль, метод контроля за нотариальной деятельностью, нотариальная деятельность, нотариат, объект контроля, проверка, субъекты, наделенные контрольными полномочиями, форма контроля за нотариальной деятельностью.

SUMMARY

Hrytsiv N. V. Forms and Methods of Control over Notarial Activity in Ukraine. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Thesis on the degree of Candidate of Science in Law, specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process; Finance Law; Information Law». – Scientific Research Institute of Public Law, Kyiv, 2018.

In the thesis, the essence, legal nature, purpose, objective, tasks, functions and varieties of control over notarial activity are analyzed. The author substantially defines the control over notarial activity as the activity of special subjects, authorized to control the notary sphere; as a stage of management activity in the sphere of providing notarial services; as one of the main means of ensuring legality and discipline in the notarial body; as one of the functions of the management of the notary. The aim and the target of control over notarial activity are determined. The author's classification of forms of control over notarial activity is substantiated. The legal nature of forms of control over notarial activity is interrogated, their most characteristic features are determined, as well as their essence and their main purpose. The forms of control over notarial activities are characterized in the author's original definition, systematized and classified. The legal nature, the essence

of verification as a form of control in the sphere of notary public are determined, its original author's definition is formulated, as well as the classification of inspections according to various criteria is substantiated. The shortcomings of the administrative and legal regulation of the basis and procedure for conducting inspections are identified, as well as proposals for their elimination are substantiated. The aim, specific tasks, as well as general and special features of control methods in the sphere of notary public are determined and characterized. The author's original definition of "method of control over notarial activity" is substantiated. The author's classification of methods of control over notarial activity is suggested. The author's original definitions of the use of methods of encouragement, persuasion and coercion during the control over notarial activities are formulated, as well as their system, the most characteristic features and specificities are determined.

Key words: content of control, control over notarial activity, control, method of control over notarial activity, notarial activity, notary, object of control, inspection, subjects, authorized to control, form of control over notarial activity.